Hero worship at all costs?

The dispute over the Museum of the Second World War in Gdansk

Martin Sander

Translator: Elisabeth Tutschek

Electronic version

URL: <https://journals.openedition.org/temoigner/7458>

DOI: 10.4000/temoigner.7458

ISSN: 2506-6390

Publisher:

Éditions du Centre d'études et de documentation Mémoire d'Auschwitz, Éditions Kimé

Printed version

Date of publication: 2 April 2018

Number of pages: 124-130

ISBN: 978-2-930953-06-9

ISSN: 2031-4183

Electronic reference

Martin Sander, "Hero worship at all costs?", *Témoigner. Entre histoire et mémoire* [Online], 126 | 2018, Online since 24 January 2022, connection on 04 February 2022. URL: <http://journals.openedition.org/temoigner/7458> ; DOI: <https://doi.org/10.4000/temoigner.7458>

Herinneringsplek

‘JE HEBT NIETS GEZIEN...’ IN DOUADIC

Langsheen de D17, in Douadic.

In het departement Indre, langs de D17 die van de stad Blanc naar het Huis van het Regionaal natuurpark van de Brenne leidt, aan de uitgang van het dorp Douadic, bereikt men een omheinde weide. De plek heet L'Étang du Blanc. Ooit bevond zich er een interneringskamp, dat helemaal in de vergetelheid is geraakt. ‘Je hebt niets gezien...’ in Douadic.

In *Hiroshima mon amour*, de film van Alain Resnais uit 1959, trekt een Franse actrice (gespeeld door Emmanuelle Riva) na de atoombombardementen van 1945 naar Hiroshima om er een film voor de vrede te draaien. Ze ontmoet er een Japanner, die een tijd haar minnaar wordt en tevens haar vertrouweling. Hij vertelt over zijn leven en herhaalt steeds: ‘Je hebt niets gezien in Hiroshima.’ Net als de documentaire *Nuit et Brouillard* van Alain Resnais uit 1956, over de deportatie en de nazi-uitroeiingskampen van de nazi's tijdens de Tweede Wereldoorlog na het ‘Nacht und Nebel’-decreet van 7 december 1941, is *Hiroshima mon amour* een werk van herinnering. Hij belicht het onrecht dat bij de bevrijding van Nevers werd

Kamp van Douadic in 1943.

© Jane Billard/privécollectie

aangedaan aan de dode Duitse soldaat en de kaalgeschoren Française, die verliefd was geworden op een Duitser, ook al lijkt dit alles onbeduidend in vergelijking met het leed van de gewonden van Hiroshima. De film onderstreept ook het grote verschil tussen de Geschiedenis (de atoombom, de bezetting en de bevrijding) en een liefdesgeschiedenis (twee minnaars in Hiroshima, twee minnaars in Nevers). *Hiroshima mon amour* wil meer doen dan lessen trekken uit het verleden. Hij wijst op de onmogelijkheid om te spreken over Hiroshima en onderstreept het verschil tussen de historische realiteit en de weergave ervan in fictie of documentaire. Samen met Marguerite Duras, auteur van het scenario en de dialogen, onderzoekt Renais de mogelijkheden van de media (van de film in het bijzonder, en elke vorm van bemiddeling in het algemeen) om te getuigen over een gebeurtenis, een catastrofe,

een vernietiging. De film aarzelt tussen getuigenis en reconstructie. Uiteindelijk ligt de nadruk voornamelijk op reconstructie als het uitgelezen instrument om te herinneren, en dus ook om te vertellen. In het geval van Douadic blijken herinneringsoverdracht en historisch onderzoek noodzakelijk om betekenis te geven aan een plek zonder sporen.

HET KAMP VAN DOUADIC

In het begin was Douadic een kamp voor Duitse gevangenen (1939-1940), in november 1940 werd het een bewaakt verblijf voor vreemdelingen (onder andere Spaanse, Poolse en Duitse vluchtelingen) en in augustus 1942 een verzamel- of selectiecentrum voor Joden die werden gevangengenomen in het departement Indre.

Het kamp van Douadic wordt dus in 1939 ingericht als kamp voor Duitse oorlogsgevangenen. Als de regering van ●●●

◆ Plan van het kamp van Douadic kort na de bevrijding van de laatste gevangenen en vóór het op 1 november 1944 een nieuwe bestemming kreeg en werd gebruikt om collaborateurs op te sluiten.

●●● Vichy op 22 juni 1940 echter de capitulatie tekent, komen de weinige Duitse gevangenen vrij. Het kamp doet aansluitend dienst als onderkomen voor Franse en buitenlandse vluchtelingen, meer bepaald anti-Franquisten van de *Retirada* uit de bezette zone. Tussen 29 januari en 8 februari 1939, na de ondergang van de Spaanse republiek, vluchten meer dan 2000 Spanjaarden voor de troepen van Franco en belanden in het departement Indre. De prefectuur verdeelt ze over zeven centra. Een deel van de vluchtelingen gaat terug naar Spanje, aangespoord door de Franse regering die deze terugkeer stimuleert. Een groot aantal blijft echter liever in Frankrijk. Bij de exodus van juni 1940 zijn ook vluchtelingen betrokken die na de Franse veldtocht weerkeren naar deze verblijfplaats. Het regime van Vichy brengt ze dan samen in een enkel kamp in Douadic, dat wordt bewaakt door de politie.

In juli 1942 verandert vervolgens de bestemming van het kamp als gevolg van de akkoorden tussen Karl Oberg, baas van de SS in Frankrijk, en René Bousquet, secretaris-generaal van de politie onder het Vichy-regime. Bousquet verbindt zich ertoe de buitenlandse Joden in heel Frankrijk aan de Duitsers over te leveren. Voor de zone Zuid, in de departementen Indre, Cher en Indre-et-Loire, valt de keuze op het kamp van Douadic als officieel 'transitkamp':

In augustus 1942 organiseert de Vichy-regering een grote razzia tegen buitenlandse Joden uit de vrije zone, en gebruikt Douadic als verzamel- en selectiecentrum. De Joden die worden aangehouden tijdens de razzia's in Indre tussen 26 augustus 1942 en 20 september 1942 worden dus naar Douadic gebracht. Daar worden ze 'gesorteerd'. Wie voor deportatie in aanmerking komt, wordt gescheiden van de enkelingen die worden gespaard, en overgebracht naar het kamp van Nexon (Haute-Vienne), het verzamelcentrum voor de regio Limoges. Van daaruit vertrekken ze naar Drancy en vervolgens naar Auschwitz. Op 26 oktober 1942 wordt Douadic bovendien 'hergroeperingscentrum van de Israëlieten met het oog op hun overbrenging naar de bezette zone' en krijgt het aansluitend een drievoudige functie. Vanaf 1 januari 1943 hangt het centrum af van de Service du Contrôle Social des Étrangers (Dienst voor de sociale controle van buitenlanders) en herbergt het niet enkel Joden meer. Een nieuwe razzia tegen de Joden vindt plaats vanaf 23 februari 1943 in Indre en een andere in maart 1944. Ook dan doet Douadic dienst als zogenaamd selectiekamp. (Barlet 2011).

In de lente van 1944 vinden de laatste deportaties plaats, discreter en geval per geval. De allerlaatste konvooien naar Nexon en Drancy worden samengesteld. Vanaf 31 oktober 1944 is Douadic geen opvangplaats meer. Kort voor de bevrijding doet de site nog dienst als depot voor clandestien materiaal voor het Verzet. Na de Bevrijding verdwijnen het selectiecentrum en het hergroeperingscentrum voor de deportatie. Tot oktober 1944 blijft enkel het opvangcentrum van de Contrôle Social des Étrangers bestaan. Het dient weer voor Duitse gevangenen, bewaakt door de F.F.I., en wordt dan departementaal interneringscentrum voor de *collabos* die werden aangehouden in de lente van 1945. Tot slot worden de barakken per opbod verkocht door de dienst Domeinen en de acht hectaren van het kamp worden teruggegeven aan de vroegere eigenaars, die de natuur lieten begaan. De laatste overblijfselen zijn de afgelopen jaren verdwenen. Het verleden van Douadic wordt zo volledig uit het geheugen gewist, verbannen naar de vergetelheid. (Le Berre 2015)

EEN WERK TEN DIENSTE VAN DE GESCHIEDENIS EN DE HERINNERINGSDRAGERS

Het heeft lang geduurd eer het 'Frankrijk van de kampen' opgenomen werd in het sociale geheugen. De publicatie van het boek van Robert Paxton over *La France de Vichy*, begin jaren zeventig (1972 voor de originele uitgave in het Engels, 1973 voor de Franse vertaling), vormde zonder de minste twijfel een belangrijk keerpunt. Het was wel zo dat de impact ervan pas later voelbaar was: begin jaren negentig leidde het boek tot wat men de 'paxtonisering' van het Franse sociale geheugen kan noemen. (Peschanski 2002a, 490).

gen kan noemen. (Peschanski 2002a, 490).

Het kamp van Douadic werd na de Bevrijding volledig gedemonteerd. De barakken werden verplaatst en in de buurt heropgebouwd met een nieuwe bestemming. Een van de constructies deed dienst als stal in een manege in de buurt van het voormalige kamp (vgl. *La Nouvelle République*, 1/02/2015). Ook al staat er op de site vandaag geen enkel gebouw meer recht, toch heeft de Inventaire général du patrimoine culturel enkele materiële overblijfselen van het kamp Douadic geïnventariseerd naar aanleiding van een fotografische enquête in 1995-1996.

De historiografie en de herinnering hebben de handen in elkaar geslagen om het kamp van Douadic uit de vergetelheid te halen. In 1994 heeft Jacques Blanchard belangstelling gekregen voor het interneringskamp in Indre, daar dicht bij de demarcatielijn. Hij had eerder al verscheidene werken geschreven over het Verzet, meer bepaald over de maquis van de Limousin. Geïntrigeerd als hij was door 'het mysterie en de relatieve stilte waarin de activiteiten van die plaats al een halve eeuw waren gehuld' (Blanchard 1994, flaptekst), heeft hij een lijvig dossier met teksten en documenten (oude foto's) verzameld over het kamp en de deportatie van de Joden in het departement Indre. Zo stelde hij vast:

Niet eens een gedenkplaat aan de rand van het kamp waar vandaag een paar koeien grazen. [...] Maar misschien geeft de informatie in dit werk wel aanleiding tot het plaatsen van een gedenksteen daar. (Blanchard 1994, flaptekst)

Herbert Goetz, een Jood uit de streek van Frankfurt die het land ont- ●●●

© Guy Zelis, 2014

◆ De gedenksteen, opgericht in 1995

●●● vluchtte in 1936-1937, is een van de eersten die na de razzia van 26 augustus 1942 in Châteauroux het interneringskamp van Douadic leert kennen. Hij ontsnapt aan de deportatie en neemt later het initiatief om de herinnering

van de gevangenen van Douadic onder de aandacht te brengen. Met de hulp van het gemeentebestuur en voormalige gedeporteerden en weerstanders richt hij in 1995 een gedenksteen op tegenover de plaats waar ooit het kamp lag.

Philippe Barlet, directeur van het Centre départemental de documentation pédagogique de l'Indre (pedagogisch documentatiecentrum van het departement Indre), is samen met de cineast Jacques Merlaud begonnen aan de reconstructie van bedolven en gedeelde (zowel in de betekenis van gemeenschappelijk als gescheiden) herinneringen. Het resultaat van dat werk is te zien in de film *La Nasse* (2006). De makers hebben zich gebaseerd op een uitzonderlijke verzameling van documenten en afbeeldingen. Zo vonden ze een film van vier minuten die Jane Billard, maatschappelijk werkster en verpleegster in het kamp van Douadic, opnam tussen april en augustus 1943 met een 8 mm-camera van Kodak. Verder beschikten ze over talrijke foto's van het kamp, genomen door Jane Billard en verschillende andere mensen, en getuigenissen van voormalige kaderleden van het kamp en voormalige gevangenen zoals Herbert Goetz. Tot slot verrichtten historici als Alain Giévis en Jean-Louis Laubry belangrijk archiefonderzoek. De herinneringen verschillen sterk, afhankelijk van de getuigen en hun ervaring: overlevende gevangenen en gedeporteerden, Joodse gevangenen, leidinggevend personeel, inwoners van Douadic en de omgeving. We sluiten af met de analyse van de filmregisseurs:

De herinneringen botsen omdat het standpunt, het tijdsvak, de duur, de omstandigheden, de plaats zelf niet op

dezelfde manier werden beleefd en aangevoeld. Ook dat is een element van de geschiedenis van het kamp van Douadic waarmee we rekening moeten houden. (Merlaud & Barlet 2006). ■

Guy Zelis

(Université catholique de Louvain,
Louvain-la-Neuve)

Vertaling uit het Frans: Rita Roggen

→ Bibliografie

- ◆ Philippe Barlet, *Les camps et la déportation des juifs dans l'Indre. Douadic – Montgivray – La Vernusse, 1940-1944. Textes et documents*, Châteauroux: Réseau Canopé, 2004.
- ◆ ---, 'Camp de Douadic durant la Seconde Guerre mondiale', AJPN, 2011, <http://www.ajpn.org/internement-Camp-de-Douadic-65.html> (website van de Anoniemen, Rechtvaardigen en Vervolgden tijdens het naziregime in Franse gemeenten, geraadpleegd 26 november 2017).
- ◆ --- & Jacques Merlaud, *La Nasse. Douadic, 1942-1945*, documentaire, 5ème Planète, 2006, 90 min.
- ◆ Jacques Blanchard, *Le camp de Douadic, centre de triage avant déportation et centre n° 11 bis du Service social des étrangers, 1939-1945*, Celles-sur-Belle: F. Mathieu, 1994.
- ◆ Jean-Sébastien Le Berre, 'Douadic: le camp oublié', *La Nouvelle République*, 1 februari 2015, <https://www.lanouvellerepublique.fr/actu/douadic-le-camp-oublie> (geraadpleegd 26 november 2017).
- ◆ Jacques Merlaud & Philippe Barlet, 'Douadic ou la mémoire enfouie de la Shoah', voorstelling van de documentaire *La Nasse*, 2006, http://www.cndp.fr/crdp-orleans-tours/fileadmin/user_upload/Atelier_36/Images_Philippe_Barlet/Presentation_du_film_La_Nasse_2006.pdf (geraadpleegd 26 november 2017).
- ◆ Denis Peschanski, *La France des camps. L'internement, 1938-1946*, Paris: Gallimard, 2002a.
- ◆ ---, 'Communistes, Juifs, collabos... La France des camps', *L'Histoire* 264, 2002b, 73-81.
- ◆ Josiane Sodigné-Loustau, 'L'accueil des réfugiés civils espagnols de 1936 à 1940. Un exemple: la région Centre', *Matériaux pour l'histoire de notre temps* 44, 1996, 42-47.

→ Meer weten

- ◆ <http://www.culture.fr/Ressources/Moteur-Collections>: zoekrobot op de website van het Franse Ministerie van Cultuur. Wie de termen 'Douadic' en 'kamp' invoert, krijgt een aantal documenten te zien, waaronder foto's die Robert Malnoury nam tijdens een onderzoek in 1995-1996.